

csuhai istván

Regényem készül, készülődik. "Irja önmagát" - mondhatnánk.

Ez a részlet mutatvány a regényből - de fenntartásokkal, hiszen a műfaj is árulkodó: ez most nem regényem előszava, mégcsak nem is fűlszövege, egyáltalán nem apológia, nem programbeszéd. Ha úgy tetszik, ez egy darab a regény szövetéből, gyakorlat, ám az esetlegesen érzékelhető "meghatározatlanság" sem öncél ezúttal, és nem is eszköz.

Regényem egy mértéktartó regény. Mértéktartására jellemző az a tény, hogy történet is van benne. Hiszen regényem - ismerve környezetét - elfogadja ugyan azt a tételt, miszerint a történet megszűnt, a történet bármilyen formájában hiteltelen, ezzel ellenkezően azonban bizonyítja: történet márpedig van. Olyannyira van, hogy regényem képes tobzódni a regények e konzervatív velejárójában, valóságos történet-fűgaként épül: a történet-töredékek egyenként, egymásból indulnak ki, egymást teremtik meg - esemény eseményt követ. Mindenki cselekszik. Történet-polifónia - talán ez a helyes kifejezés: ellenkezőleg azzal, amit várhatnánk, újra él az esemény-regény. A változás a korábbiakhoz képest tényleg jelentéktelen: manapság a történetek más-más hol kezdődnek, és máshol fejeződnek be, mint ahol esetleg mi vagyunk - és ez már messzemenően nem ironikusan értenődő. Ez nem a történet hibája, és nem a mi hibánk, egyszerűen, ilyennek látszik a kor: a regények tere újra a máshol.

regényavatás

„work
- in -
progress”

Regényem tehát mértéktartó: nem akarja felborítani a kor összes szabályát, megelőgozik azzal, ha itt-ott némelyiket megfricskázhatja. Ironizál, de időnként felvillan az a nagyszerű heroizmus, amellyel önmaga létezését folytatja. Hősi regény ez, de távol áll az eposztól. Eppen kis-szerűségünkől kovácsol erényt, persze, a régi nagyok módján. Regényem konzervativizmusát jelzi, hogy csak a jelenlegi keretek között tud gondolkodni, sőt mi több, eleve lemond az új keretek teremtéséről: ha meghatároz, a kereten belül elsősorban a mai magyar regény szembenállásaiban tesz így. Előbb azonban leír még néhány tiszteletkört, csak aztán vág bele nagyobb dolgokba. Tehát: mindenekelőtt - az eddigiekkel egyáltalán nem ellentétben, hanem a fentiek igazságát éppen erősítve - belátja, hogy a történetek némelyike valóban nem létezik már: leginkább talán az nem, amelyik legtovább próbált hinni saját életerejében. De ez nem azonos a történet megszűnésével, még akkor sem, ha regényem ezúttal erre nem cáfol rá.

Azután itt vannak a hősök. Ismét csak regényem maradi-ságáról árulkodik, hogy szerepelnek benne hősök. Például "az empíria lovagjai" vagy "a rezignáció lovagjai" - e ket-tő természetesen idézet -, de ugyanúgy hősök a sértődöttség lovagjai, a tudományosság lovagjai, a homályosság lovagjai, a modorosság lovagjai, egy sorral előrébb a meggyőződés lo-vagjai, leghátul a hozzá-nem-értés lovagjai. Csupa-csupa konzervativizmus, sőt: tévút. Így vonulunk, hiszen mi magunk is lovagok vagyunk - csak annak körülírása nehéz, hogy minek is a lovagjai. És ez még mindig nem program, hiszen legvégül regényem is van annyira kiszolgáltatott, hogy ő is lovag le-gyen, mondjuk a kiszolgáltatottság lovagja. /Programhoz, tud-juk, magabiztosság kell: legalább a hatalom birtoklásának il-lúziója, esetleg utópiája./ Itt adja regényem újabb bizonyí-tékát mérhetetlen kétszínűségének: mindezek ellenére sem lovagregény.

Pedig mennyire szép lenne, ha lovagregény lenne! Ehhez -
amennyire én ismerem - majdnem minden adott ebben a regényben.
A célja a meghatározatlanság, és nem célja az önreflexió
száma. De természetesen önreflexív, hiszen mindenre - még a lo-
vagregény műfajára is - reflektál, és ebben a mindenben ön-
maga is benne van.

Regényem oppozíciói sorrendben: elsőként szembenállás a
regény műfajával, a regényműfaj történetével - ahogy ez minden
valamirevaló regénytől elvárható. Kettő: szembenállás az egész
addigi magyar irodalom műfaji-műnemi hierarchiájával, érték-
rendjével és értékrend-beállítódásával. Harmadikként szemben-
állás a magyar irodalom történetével, rendszeres lemaradásai-
val és rendszertelen nekirugaszkodásaival. Együttal szembenál-
lás az irodalom műveléséhez járuló túlméretezett vagy félolda-
las szereptudattal. A negyedik: az újabb regény és a kritika
szembenállása.

Regényem ezen a ponton megalkuvó. Elő kellene lépnie,
sászlót bontania, nekilendülnie, támadnia, visszahúzódnia, szö-
vetségest keresnie, szövetségre találnia, újból támadnia, köz-
ben szekértáborot alapítania, esztétikát írnia, hetente legalább
egyszer fórumot találnia, még nagyobbbat támadnia, a kritikát
eltipornia, porig sújtania, egy részét a porból vállonvereget-
ve felsegítenie, önmaga ellenzékét kiépítenie, a kortárs re-
gényirodalom legreménytelenebbjét felmagasztalnia, az olvasó-
nak kellemes szórakozást nyújtania, besorolnia, korrumpálódnia,
porosodnia. Regényem ehelyett vár. Ezalatt a kritika előlép,
sászlót bont, nekilendül, támad, visszahúzódik, szövetségest
keres, szövetségre talál, újból támad, közben szekértáborot a-
lapít, esztétikát ír, hetente legalább egyszer fórumot talál,
még nagyobbbat támad, a kritika másik részét eltíporja, porig
sújtja, egy részét a porból vállonveregetve felsegíti, önma-
ga ellenzékét kiépíti, a kortárs regényirodalom legreményte-
lenebbjét felmagasztalja, az olvasónak kellemes szórakozást
nyújt, besorol, korrumpálódik, porosodik. Erről ennyit.

Regényem szembenállásai közül kimaradt ellentéte a rea-
lizmussal - azért, mert ez nem valóságos oppozíció. Bele kell

lapozni Szentkuthy Miklós tanulmánykötetébe, a két Joyce-tanulmányba: az első 1947-ből, a második 1968-ból való: mindkettő alapvető dichotómiája: a realizmus és a Joyce-irodalom létező egymásmellettiisége. Nem a regény és a valóság, hanem a regény és az ábrázolási technika viszonyaként.

Csakhoggy: előállt az a paradox helyzet, hogy regényem - és az újabb regény - egyfelől érzékeli ezt a kettősséget, másfelől érzékeli azt is, hogy a realizmus lassanként az ideológia alantasa lett, vagyis a regénynek a realizmus ellenében kell működnie, legalább úgy, mint ontológiai jelenség - és itt következik a jól ismert, de ettől még igaz közhely arról, hogy az újabb irodalom eleve lemond a világ birtokbavételének lehetőségéről, amit a realizmus nem tett meg.

Az én regényem is ilyen. Korszerűségének fokmérője mégsem ez a más regényekben valós világképi-világnézeti szakadás; modernsége a kifejezésformák újszerűsége. Mivel a világ nem vehető birtokba, le kell mondani az egymásra-építés lehetőségéről - ehelyett az egymás-mellé-építés következik. Regényem - és regényeink - létezés technikáinak legfontosabbika nem a teremtés illúziója ezután, hanem a felsorakoztatás. Függőlegesség helyett a vízszintesesség, magasság helyett a kiterjedtség. Torony helyett a kert. A felsorolás egyébként kényelmesebb, kockázata kisebb, veszélye jóformán semmi. Belaktuk, barátságos, nekünk való.

Természetes állapot, mert első otthonunk a halmozás. Regényemben is: ige igét, főnév főnevet, jelző jelzőt, határozó határozót követ, többszörösen. Itt a rend a nyelvtan rendje. Nemcsak természetes, hanem hiteles is ez az állapot, amennyiben hiteles a nyelvi konvenció. Márpedig ezt hitelesnek kell elfogadnunk, mert képtelenek vagyunk másikat teremteni. A felsorolás leggyakrabban tagadás: nem azt mondja el valamiről, hogy az mi, hanem azt, hogy az a valami mi nem.

Téved az olvasó, ha mindezt ürügynek tekinti. Így készül regényem, ez a tény. Mondhatnánk: "írja önmagát."